

Л.С. НЕЦЬКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри представництва інтересів громадян і держави у
суді та нагляду за додержанням і застосуванням законів
(Інститут підвищення кваліфікації кадрів Національної академії
прокуратури України)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

Відповідно до виконуваної прокуратурою функції представництва інтересів держави та громадян у суді справи стосовно банкрутства є об'єктною складовою цієї функції [1], [2]. Вони мають свої особливості і специфіку. Для прокуратури їх складність полягає вже в тому, що отримання повної і достовірної інформації щодо боржника і кредиторів проблематичне і в принципі неможливе. Органи внутрішніх справ ці питання не контролюють і інформації не надають. Інформація за зверненнями відповідних осіб чи отримана через ЗМІ або в результаті здійснених уповноваженими державними органами заходів контролю, як правило, неповна, потребує перевірки та підтвердження достовірності, доказів. На превеликий жаль, у багатьох випадках відсутня інформація про реальний стан речей, особливо щодо обліку майна, його реєстрації, належного оформлення, що породжує зловживання з боку і боржника, і кредиторів, і арбітражного керуючого. Це об'єктивна обставина сучасної дійсності, яку зусиллями лише прокуратури усунути неможливо. Але неправильно перебільшувати роль таких обставин і відмовлятися від пошуку інших можливих шляхів отримання потрібної інформації та доказів.

Для того, щоб прокуратура могла вплинути на хід справи про банкрутство, наприклад, державного підприємства, захистити

інтерес держави, необхідно найперше вступити прокурору у справу, заявивши про це у відповідній процесуальній формі. Слід наголосити, що вступ прокурора можливий на будь-якій стадії провадження [3]. Позитивний ефект від участі прокурора у справі про банкрутство буде, по-перше, за умови присутності прокурора на кожній стадії провадження та реагування на виявлені недоліки і помилки в роботі арбітражного керуючого, посадових осіб боржника, ліквідаційної комісії тощо, по-друге, за наявності глибоких знань чинного законодавства про банкрутство, а також економічних знань. У цьому і полягає проблема. Адже справи про банкрутство тривалі у часі, і приділяти великий обсяг часу одній справі і недоцільно, і неможливо через наявний великий обсяг іншої роботи та в силу специфіки прокурорської діяльності, яка передбачає оперативність і порівняно швидкий дієвий результат. Залежність від суду, недостатність повноважень, виписаних у законі, не дають можливості прискорити вирішення справи загалом. Стосовно специфіки спеціальних і додаткових знань слід сказати, що більшість прокурорських працівників ними не володіють. Тому доцільно або запровадити відповідну спеціалізацію прокурорів для такого напрямку роботи або практикувати залучення спеціалістів: бухгалтерів, аудиторів, інспекторів Державної фінансової інспекції України

і ін. Це важливо враховувати з огляду на те, що більшість арбітражних керуючих мають досить хороші знання бухгалтерії, вміють обходити закон, списати неналежно обліковане майно з метою подальшого продажу у власних інтересах або оформити таке майно на іншу юридичну особу за попередньою домовленістю з її директором, а потім розділюють кошти за продане.

Молоді і недосвідчені прокурорські працівники, намагаючись порушити кримінальну справу проти арбітражного керуючого, не можуть її порушити саме тому, що формально він все передбачив, і документи підготував належно, щось підправив, щось знищив, а виявити нічого не вдається. Для таких випадків дуже потрібні досконалі знання бухгалтерії і необхідна експертиза документів.

У порівнянні з іншими категоріями справ, прокурори рідко вступають у справи про банкрутство. Як правило вступають у процес, якщо справа про банкрутство порушується податковим органом чи іншим уповноваженим державним органом, якщо банкрутом визнається державне підприємство або підприємство, де більше 25% статутного капіталу – частка держави, якщо справа соціально важлива, а також якщо постає питання про визнання грошових вимог.

Одна з причин пасивності прокуратури як учасника процесу криється у тому, що процесуальні можливості прокурора у такого виду провадженні чітко законодавчо не передбачені. Наприклад, Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [4] не надає прокурору право вимагати визнання недійсними укладених державним підприємством угод, що призвели до банкрутства, погіршили фінансове становище боржника. Натомість, відповідно до ч. 5 ст. 17 Закону керуючий санацією має право подавати заяви про визнання угод, укладених боржником, недійсними, а згідно з ч. 11 ст. 17 цього Закону угода боржника, у тому числі та, що укладена до винесення

господарським судом ухвали про санацію, може бути визнана господарським судом за заявою керуючого санацією відповідно до цивільного законодавства недійсною з наведених у цій частині підстав. Проте Закон і не забороняє прокурору вимагати визнання угоди недійсною у процедурі банкрутства. Отже, слід виходити із загальних положень процесуального законодавства щодо статусу прокурора у господарському судочинстві. Таким чином, видається можливим заявляти суду обґрунтовану вимогу про визнання угоди, укладеної боржником, недійсною. Розгляд господарським судом заяв про визнання таких угод недійсними має здійснюватися з дотриманням загальних засад господарського судочинства, передбачених ГПК, з обов'язковим залученням до розгляду заяви в судовому засіданні осіб, прав та обов'язків яких стосується ця угода.

Не передбачено у Законі «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» і можливості та форми реагування прокурора на дії арбітражного керуючого. Але не суперечить процесуальному законодавству надання прокурором відповідної інформації суду про незаконні дії арбітражного керуючого. Суд вправі відсторонити його від виконання функцій. Згідно з приписом частини восьмої статті 3–1 Закону невиконання або неналежне виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого, є підставою анулювання його ліцензії. У цих випадках ухвала суду направляється до Державного департаменту з питань банкрутства, який ліцензує діяльність арбітражних керуючих, аналізує результати їх діяльності та подає висновки на розгляд Міністерства економіки України.

Можливим є і звернення прокурора до комітету кредиторів з обґрунтованою інформацією про арбітражного керуючого, адже за Законом саме комітет кредиторів наділений правом вимагати у суду заміни арбітражного керуючого. Прокурор може брати участь у засіданні комітету креди-

торів, давати оцінку його рішенням та інформувати суд.

Іноді при банкрутстві підприємств виникає питання про матеріальні цінності мобілізаційного резерву, що зберігаються у них. У цих випадках підприємство зобов'язане відповідно інформувати центральний орган виконавчої влади та повідомити суд і арбітражного керуючого про наявність у нього на зберіганні вказаного майна. А орган центральної виконавчої влади, в управлінні якого знаходиться підприємство, звертається до КМУ за дозволом про розбронювання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву [5]. Але бувають випадки, коли боржник відмовляється визнати наявність у нього таких матеріальних цінностей на зберіганні і прагне уникнути відповідальності за незабезпечення їх зберігання, як це виявилось при банкрутстві ВАТ «Шепетівський завод культиваторів», внаслідок чого Голова Держкомрезерву звернувся з листом до Генеральної прокуратури, завдяки втручання якої матеріальні цінності було повернуто державі. За наявності інформації про подібні випадки прокурор має вжити заходи прокурорського реагування, а за необхідності – вступити у справу про банкрутство.

Слід зауважити, що хоча чинним Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» не передбачено поновлення встановлених строків судових процедур банкрутства, але ці строки може бути продовжено судом у випадках, передбачених Законом. Наприклад, за правилами ч. 1 ст. 17 та ч. 2 ст. 22 Закону можуть бути продовжені судом строки санації боржника та ліквідації банкрута. Відповідно до статті 53 ГПК за заявою сторони, прокурора чи зі своєї ініціативи господарський суд може визнати причину пропуску встановленого законом процесуального строку поважною і відновити пропущений десятиденний строк подання заявником до офіційних друкованих

органів оголошення про порушення справи про банкрутство, передбачений ч. 5 ст. 11 спеціального Закону, чи шестимісячний строк подання плану санації, визначений у ч. 6 ст. 18 Закону, якщо судом не було прийнято рішення про залишення заяви без розгляду. Проте не може бути поновлено встановлений ст. 14 Закону строк для подання вимог конкурсними кредиторами, оскільки цей строк є граничним і поновленню не підлягає.

Прокурор наділений і правом оскарження судових рішень (ст. 91, ст. 107 ГПК). Це стосується і оскарження рішень у справі про банкрутство. Але оскаржити рішення іноді не менш проблематично через вади і прогалини законодавства, особливо, якщо це стосується ліквідаційної процедури, яка чітко не врегульована.

Перелік використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 р. // ВВР. – 1991. – № 53. – Ст. 793 (з наступними змінами).
2. Про організацію правозахисної діяльності органів прокуратури України: наказ Генерального прокурора № 3 гн від 12 квітня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gp.gov.ua
3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // ВВР. – 1992. – № 6. – Ст. 56 (з наступними змінами).
4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. // ВВР. – 1992. – № 31. – Ст. 440 (з наступними змінами).
5. Про затвердження Порядку розбронювання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву, які зберігаються на підприємствах, щодо яких порушено справу про банкрутство або які ліквідуються: Постанова КМУ № 1526 від 17 листопада 2001 р. // ОВУ. – 2001. – № 47. – Ст. 2086.